

Šokující vítězství

*Nejpřekvapivější zvraty
v dějinách válek*

Hans-Dieter Otto

ŠOKUJÍCÍ VÍTĚZSTVÍ

Hans-Dieter Otto

ŠOKUJÍCÍ VÍTĚZSTVÍ

Nejpřekvapivější zvraty v dějinách válek

GRADA PUBLISHING

*Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována
a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.
Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.*

Hans-Dieter Otto

Šokující vítězství Nejprekvapivější zvraty v dějinách válek

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 4819. publikaci

Odpovědná redaktorka Danuše Martinová
Přeložil Vladimír Pilát

Sazba Qpoint
Ilustrace na obálce © Jan Syka
Počet stran 176
První vydání, Praha 2012
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© 2010 Schwabenverlag AG, Jan Thorbecke Verlag, Ostfildern
Czech language edition © Grada Publishing, a.s., 2012

Knihy byla přeložena z originálu **Verblüffende Siege. Die größten
Überraschungscoups der Weltgeschichte**,
vydaného nakladatelstvím Jan Thorbecke, Německo.

*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami
nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.*

ISBN 978-80-247-4035-5 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-7136-6 (elektronická verze ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-7137-3 (elektronická verze ve formátu EPUB)

Thomasovi

„VÁLKA JE TU JENOM KVŮLI MÍRU.“

Aristoteles, „Politika“, VII, 14

OBSAH

DAVID PROTI GOLIÁŠOVI – PŘEDMLUVA	9
KONEC JEDNOHO SNU O SVĚTOVLÁDĚ	16
Salamina, 28. září 480 př. n. l.	
BRÁNA DO ASIE	30
Gránikos, jaro roku 334 př. n. l.	
SMRTÍCÍ OBCHVAT	38
Kanny, 2. srpna 216 př. n. l.	
CAESAR VERSUS POMPEIUS	48
Farsálos, 9. srpna 48 př. n. l.	
DĚJINNÝ MEZNÍK	58
Bitva na Lešském poli, 10. – 12. srpna 955	
SOUMRAK JÍZDNÍCH TĚŽKODĚNCŮ	72
Kresčak, 26. srpna 1346	
„NYNÍ PODĚKUJTE VŠICHNI BOHU!“	85
Leuthen, 5. prosince 1757	
KATASTROFA U ŘEKY DELAWARE	100
Trenton, New Jersey, 24. – 26. prosince 1776	
CESTA DO ZÁHUBY	108
Rusko, 24. června – 23. prosince 1812	
PROMARNĚNÁ ŠANCE	122
Marna, září 1914	

ROZHODNUTÍ U MÁSY	138
Belgie a severní Francie, 10. – 15. května 1940	
KATASTROFA U ŘEKY JALU	152
Korea, listopad 1950 – leden 1951	
DAVID A „HVĚZDNÉ VÁLKY“ – DOSLOV	163
PŘEHLED PRAMENŮ A LITERATURY	165
Knížní produkce	165
Noviny, časopisy, internetové prameny.....	169
Knihy v českém jazyce	169
REJSTRÍK OSOB	170

DAVID PROTI GOLIÁŠOVI – PŘEDMLUVA

Znovu vypukla válka mezi Izraelem a Filištinými. Tento kulturně vysoce rozvinutý národ žil od roku 1200 př. n. l. na jihozápadním pobřeží Palestiny. Nyní se rozhodl s konečnou platností porazit a vyhnat sousední Izraelity. Obě vojska, oddělená od sebe navzájem pouze údolím, stanula proti sobě u Efesu-Dammimu a chystala se k boji. Všichni čekali na zahájení rozhodující bitvy. Vtom vystoupil ze šiku Filištinů muž obrovské postavy. Pocházel z Gát a byl znám pod jménem Goliáš. Bible v sedmnácté kapitole 1. Samuelovy knihy praví, že dosahoval výšky šesti loket a dlani. To odpovídá jen stěží představitelné výšce bezmála tří metrů. Chráněn silným šupinatým pancířem, vykročil sám proti Izraelitům a svým bronzovým mečem výhrůžně tloukl o štít. Vysmíval se Židům a a vyzýval některého z nich k boji muže proti muži. Nikdo se však k tomu neměl. „Hohohó! Cožpak už nemáte v Izraeli žádné muže? Tak si tedy nějaké vypůjčte od spojenců!“, poškleboval se jim Goliáš. Tato potupná scéna se opakovala po řadu dní. Goliáš navrhoval, že si to klidně rozdá se dvěma či dokonce i třemi Izraelity najednou. Kdo nad ním zvítězí, zvítězí i v celé rozhodující bitvě.

Židé, rozmístění na protější straně údolí, museli naslouchat jeho posměškům. Mezi nimi byl i pasáček ovcí David. Otec Izai ho poslal do vojenského tábora s chlebem, sýrem a vínem pro dva starší bratry. „Nebo kdo jest Filištinský neobřezaný ten, že pohanění uvede na vojsko Boha živého?“, tázal se David rozhněvaně. Jeho bratři ho poslali zpátky domů se slovy, že tohle není nic pro chlapce. David je však neposlechl, nýbrž vydal se ke králi Saulovi s prosbou, aby směl bojovat za Izrael proti Goliášovi. Saul se usmál a potřásl hlavou. David však naléhal tak

dlouho a neodbytně, až Saul konečně povolil a zapůjčil mu dokonce svou vlastní zbroj. Ta však byla pro Davida příliš těžká. Odložil ji proto, vzal do ruky svou hůl a prak a do pastýřské mošny vložil pět oblázků. Pak před zraky tisíců Izraelitů odvážně vykročil dolů do údolí, vstříc Goliášovi. „Copak tu chceš, chlapečku?“, posmíval se mu obr. Když začal znovu tupit židovského Boha, zvolal mu David v ústrety: „Ty jdeš ke mně s mečem a s kopím a s pavézou, ale já k tobě jdu ve jménu Hospodina zástupů, Boha vojsk izraelských, kterémuž jsi ty utrhal.“ (1 Sam, 17, 45) Goliáš se naň vrhl se vzteklým řevem a pozdvíženým mečem. David vložil do praku kámen a vši silou zbraň natáhl. Oblázek zasáhl Goliáše pod přílbici přímo do oka. Obr se ještě okamžik udržel na nohou, ale vzápětí padl jak široký tak dlouhý přímo na obličej. David hbitě přiskočil, uchopil Goliášův meč a setnul protivníkovi hlavu. Uchopil ji a vhodil do šiku Filištinů. Krátkou chvílí ohromeného ticha vzápětí vystřídal divoký řev a Filištiní se dali na útěk. Izraelité je pronásledovali až k branám Akaron a mnoho jich pobili. Bitva byla vyhrána.

Tak praví každopádně legenda, neboť žádnému z vědců či archeologů se dosud nepodařilo prokázat, že Goliáš skutečně žil. Lze to sice pokládat za možné, protože se o obrech zmiňují mnohé antické prameny, avšak důkaz o Goliášově existenci stále chybí a patrně se ho také nikdy nepodaří opatřit. Zápas Davida s tímto obrem však přesto zůstává v našem povědomí živý dodnes. Bývá s oblibou používán pro srovnání v případech, kdy zdánlivě slabší strana, která má teoreticky vzato sotva nějakou naději na úspěch, svede vítězný boj s mnohem silnějším protivníkem. Překvapivě se prosadivšímu outsiderovi také obvykle patřívají naše sympatie – ať již ve sportu i mnoha jiných oborech každodenní lidské činnosti, nebo ve válce či v bitvě. Když nápaditost, odvaha a válečná lest přispějí k porážce silnějšího, nečekané i nepravděpodobné se stane skutečností. „Udatný krejčík“ z pohádek bratří Grimmů triumfuje nad obrem a davy jásají.

O podobných překvapivých vítězstvích, zaznamenaných v historii vojenství, vypráví tato kniha. Válečné konflikty s šokujícími výsledky i bitvy, ve kterých proti všem předpokladům uspěl outsider, se jako červená nit táhnou celými vojenskými dějinami lidstva. Docházelo k nim ve starověku – mnoho staletí před naším letopočtem – i za druhé světové války a v poválečném období až po dnešek. Stejně jako se v době

antiky Peršanům vedeným králi Xerxem a Dáreiem ani přes mnohonásobnou převahu ve výzbroji, materiálu i živé síle nepodařilo zvítězit nad Řeky, nedokázali v roce 1954 Francouzi ani v průběhu 60. let Američané dovést k rozhodnutí válku ve Vietnamu. Také skvěle vyzbrojená sovětská armáda nebyla v dekadě mezi lety 1979–1989 schopna zvítězit v krvavém afghánském konfliktu. Co bylo příčinou zmíněných neúspěchů? Z jakých důvodů docházelo během posledních 2500 let opakovaně k případům, kdy zdánlivě mnohem slabší strana dokázala zvítězit nad mocensky i početně daleko silnějším protivníkem?

Odpověď na tuto otázku je stejně překvapivá, jako prostá. O vítězi rozhoduje lepší strategie. V konečném důsledku má často větší význam než moc a síla. Americký politolog Ivan Arreguin-Toft, zapojený do mezinárodního výzkumného bezpečnostního programu v rámci „John F. Kennedy School of Government“ na Harvardu, je zároveň zkušeným veteránem, který předtím dlouhá léta sloužil v jednotce US Army, dislokované v západoněmeckém Augsburgu. V roce 2005 dospěl na základě výzkumů a statistických srovnání všech konfliktů, které se za posledních 200 let odehrály mezi slabým a silným protivníkem, k závěru, že počtem obyvatel i bojovou silou zhruba desetkrát silnější strana si zachovala převahu v 71,5 % případů. Uvedený poměr se však okamžitě změnil, pokud si outsider uvědomil svou slabost a zvolil – stejně jako David – situaci odpovídající nekonvenční, překvapivou strategii. Jeho vyhlídky na vítězství se ihned podstatně zlepšily. Když Arreguin-Toft provedl novou analýzu získaných dat s uplatněním zmíněného hlediska, shledal, že v těchto případech naděje outsidera na úspěch stouply z původních 28,5 % na 63,6 %. To je skutečně překvapivý výsledek, opravňující k následujícímu výroku: Pokud se slabší ze stran rozhodne, že nebude vést boj podle „Goliášových“ metod a pravidel, může proti veškerému očekávání zvítězit ve dvou ze tří konfliktů!

Díky tomuto poznání je pochopitelné, že se ve vojenských dějinách setkáváme poměrně často s případy, kdy si zdánlivě mnohem slabší protivník odnesl z bitvy překvapivé vítězství. Jejich výběr v této knize je proto velmi subjektivní a zahrnuje jak slavné, tak i méně známé bitvy. Jsou zmíněny také případy, kdy byla jedna z bojujících stran pevně přesvědčena, že má již vítězství „v kapse“, konečný úspěch jí však v důsledku chybných strategických nebo taktických rozhodnutí v posledním okamžiku

doslova proklouzl mezi prsty. Skutečný výsledek bitvy pak hraničil téměř se zázrakem. V bitvě u Marne v září roku 1914 Francouzům tímto způsobem vítězství doslova spadlo do klína. V květnu 1940 se Britům sevřeným německými armádami na pobřeží Lamanšského průlivu podařilo s pomocí improvizované flotily lodí, tvořené zčásti rybářskými čluny, překvapivě uniknout za Kanál. Protože Hitler otálel s rychlou likvidací „stahující se smyčky“ pozemními vojsky a Göringova Luftwaffe nedokázala uskupení protivníka natlačené na nalodovacích plážích zničit, podařilo se spojeneckému velení do 3. června, kdy byly německé tanky vzdáleny již jen dva kilometry od pobřeží, evakuovat do Británie 338 000 mužů, z toho 110 000 Francouzů. Britové spatřují v Dunkerque jeden ze svých největších triumfů. Z porážky se nakonec stalo vítězství, protože zachránění vojáci se o čtyři roky později v rámci vylovení v Normandii vrátili zpátky na kontinent.

Příčin překvapivého vítězství tedy může být celá řada. Pruský generál Carl von Clausewitz věnoval ve své slavné knize „O válce“, zpracované v letech 1832–1834, celou jednu kapitolu roli momentu překvapení v bitvě. Napsal, že moment překvapení je prostředkem k dosažení převahy. Pokud se ho podaří velkou měrou dosáhnout – například nečekaným učleněním sestavy vojsk v útoku či obraně – vyvolá to zmatek v řadách protivníka a podlomí jeho vůli k odporu. Podle von Clausewitze je základ k dosažení momentu překvapení třeba spatřovat především v působení dvou taktických faktorů – utajení a rychlosti. Moment překvapení však existuje také „na vyšším stupni strategie“. Jako příklad „naprosto neočekávané války“ zmiňuje von Clausewitz vpád Fridricha Velikého do Slezska v zimě roku 1740. Tím začal vleklý konflikt s materiálově i početně silnějším protivníkem – Rakouskem. Solidně realizovaná strategická překvapení většinou vyústila v oslnivá vítězství nad silnějším protivníkem nebo dokonce celou nepřátelskou koalici. Několika takovými velkolepými vítězstvími se budeme zabývat v následujících kapitolách.

V dějinách válek se rovněž prokázal postulát: Čím slabší jsou síly, kterými disponuje strategické velení, tím více spoléhá na válečnou lest jako nástroj k získání vítězství. Válečná lest je jedním z nejstarších bojových prostředků. Von Clausewitz říká: Jestliže se slabému a malému nabízí válečná lest jako poslední prostředek, s jehož pomocí lze hledat

spásu v odvážném a zoufalém úderu, pak se lest staví po bok statečnosti, což může vyústit v dosažení obrovských úspěchů. Pomysleme jen na Odyssea a dřevěného „trójského koně“, zdánlivý dar, který byl i s řeckými bojovníky, ukrytými uvnitř, dovlečen do dlouhá léta marně obléhaného města. Zdařilá válečná lest vedla překvapivě k tomu, že z mocné Tróje zbyla již příštího dne pouhá hromada dýmajících trosek. Také Varus, římský místodržící v Germánii, doplatil na lest, kterou proti němu použil kníže Cherusků Arminius. Patrně kdesi u Kalkriese ve Wiehengebirge poblíž Teutoburského lesa vlákal do pasti tři římské legie. David zase jednou zvítězil nad Goliášem. Roku 9 n. l. spojené germánské kmeny zničily Římany v krvavé řeži, jež rozbila mýtus o neporazitelnosti legií. Překvapivě a totální vítězství vedlo k osvobození Germánie a zabránilo tomu, aby zůstala jako Galie v římských rukou.

Zvláštním druhem překvapivých vojenských akcí jsou přepadové operace, které připraví nebo zajistí úspěšný výsledek bitvy dobytím hradu, pevnosti či dokonce celého města. Když chtěl francouzský král Filip August dobýt zpět anglické državy na kontinentu, ležící severně od Loiry, zahájil v pozdním létě roku 1203 obléhání nejdůležitější pevnosti – normandského hradu Gaillard, který tehdy platil za nedobytný. Přestože měl k dispozici dalekonosné katapulty a vysoké obléhací věže, nepodařilo se jeho vojákům proniknout do vnitřního nádvoří. Poté, co na jaře 1204 ztroskotal i poslední pokus o útok, rozhodli se Francouzi ukončit obléhání a odtáhnout. Tehdy však jeden všímavý důstojník objevil v hradním příkopu ústí vývodu z latríny, který vedl až na centrální nádvoří. Vsoukal se dovnitř a lezl vpřed, následován svými vojáky. Obránci hradu byli zcela zaskočení a okamžitě kapitulovali. Po pádu hradu Gaillard ztratili Angličané celou Normandii.

Za druhé světové války platil za nedobytný také belgický fort Eben Emael, tvořící severní pilíř pevnosti Lutychu. Hluboko v podzemí tu byl vybudován systém navzájem spojených bunkrů, jež spolu s dělostřeleckými kasematami, pancéřovými otočnými dělovými věžemi, četnými zákopy a sedm metrů vysokými zdmi, hájenými posádkou v síle kolem 1000 mužů, představovaly tak mohutnou tvrz, že se zdálo zhola nemožné se k ní jen přiblížit, nemluvě vůbec o jejím dobytí. Díky překvapivě a smělé operaci, jedné z nejodvážnějších v moderních dějinách vojenství, se však speciálně pro tento účel vycvičené jednotce

německých parašutistů 10. května 1940 podařilo provést kluzákový výsadek přímo na povrchu tvrze a v boji zblízka vyřadit jednotlivé objekty. S podporou pěšího pluku, který se k pevnosti proboujel již následujícího dne, byl úhelný kámen belgické obrany k úžasu spojeneckého vrchního velení bleskově dobyt a obsazen. Podobné překvapivé akci, v jejímž průběhu se malé americké jednotce ve válce za nezávislost koncem prosince 1776 podařilo ovládnout hned celé město, se budeme blíže věnovat v kapitole „Katastrofa u řeky Delaware“.

Použití zvláštní překvapivé strategie v boji s početně silnějším nepřítelem vedlo k ohromujícím vítězstvím zejména v období I. a II. světové války. V srpnu roku 1914 čelila německá 8. armáda, tvořená z poloviny zeměbranceckými, náhradními a záložními útvary, ve Východním Prusku početně daleko silnějším nepříteli: 13 německých divizí proti 21 ruským a jedna jediná jezdecká divize proti deseti na straně protivníka. Ruské velení počítalo pouze s tím, že se Němci budou pokoušet o obranu proti přesile, rozvíjející útok ze dvou směrů. Naprosto však nepočítalo s možností, že by Němci hledali spásu v útoku. A přesně to Němci učinili. Podle plánu náčelníka generálního štábu von Moltkeho se generálu Ludendorffovi v součinnosti s vrchním velitelem německých vojsk na Východě, generálplukovníkem Paulem von Hindenburgem, podařilo využít výhody vnitřní linie, vlákat Rusy do pasti a v průběhu šest dnů trvajících bitvy u Tannenbergu (26.–31. srpna 1914) je zničit.

Na podzim a v zimě roku 1939 byl vůdčí myšlenkou příprav německé ofenzivy na Západě starý plán, podle kterého měly být již v roce 1914 francouzské armády obchváceny jednoramenným klešťovým manévrem pravého křídla německé sestavy a následně zničeny v obrovském kotli. Náčelník štábu von Rundstedtovy Skupiny armád A, generál von Manstein, však považoval tento oprášený von Schlieffenův plán za pochybný a málo nadějný, především proto, že mu chyběl jakýkoli moment překvapení. Vypracoval tedy vlastní, stejně geniální jako riskantní a troufalý alternativní plán, který byl Hitlerem nadšeně přijat. Upustil od přímého vpádu do Belgie, očekávaného spojeneckým vrchním velením, a přesunul těžiště postupu německých vojsk z pravého křídla do centra sestavy. Německé tankové svazky měly udeřit tam, kde to protivník nejméně očekával – proniknout neschůdnou, hustě zalesněnou a hornatou oblastí Arden. Jakmile ji tanky jednou

zdolají, budou moci bez větších překážek postupovat plochým terénem severní Francie až k pobřeží průlivu La Manche a odříznout spojenecké armády, vysunuté do Belgie a Holandska. Vysoké riziko smělého plánu s krycím označením „Sichelschnitt“ (seknutí srpem) a početní převaha na straně protivníka – to byly hlavní faktory, jež krajně znepokojovaly náčelníka štábu vrchního velení pozemního vojska generála Haldera. Plán však fungoval bezvadně a přesvědčivým způsobem potvrdil to, co vyjádřil již roku 1532 ve svých dějinách Florencie italský státník a dějepisec Machiavelli: „Ve válce se nejsnadněji zdaří takové plány, které nepřítel považuje za nemožné.“ Spojenecké armády v severním úseku fronty se skutečně vysunuly vpřed a nechaly se vlákat do pastí. Rána dýkou do týla, kterou jim zasadilo sedm německých tankových divizí, jež pronikly zdánlivě zcela neschůdným terénem Arden, zpečetila německé vítězství. S podrobnostmi této bitvy se seznámíme v kapitole „Rozhodnutí u Máasy“.

Následující líčení několika ohromujících vítězství, dosažených v dějinách vojenství, se však v žádném případě neomezuje na pouhý popis detailního průběhu bitvy. Díky preciznímu hledání stop poskytují zároveň vzrušující zpětný pohled do historie nejrůznějších dějinných epoch a na osobnosti, které se ve své době nějakým způsobem vyznamenaly. Setkáme se tu s Xerxem, Alexandrem Velikým, Hannibalem a Caesarem, představí se nám tak rozdílné postavy jako Themistoklés, anglický král Eduard III., francouzský král Filip VI., Ota Veliký, Fridrich Veliký a Napoleon, jakož i George Washington, Harry S. Truman či Mao Ce-tung. Seznámíme se také s několika vynikajícími novodobými veliteli, jakými byli například Helmuth von Moltke, Heinz Guderian, Erich von Manstein, Erwin Rommel a Douglas MacArthur.

Historie je živoucí, dokonce velmi živoucí. Odehrává se v naší bezprostřední blízkosti a vzbuzuje v nás nadšení, věrna poznatku, který ve svých „Maximen und Reflexionen“ zaznamenal Johann Wolfgang von Goethe: „To nejlepší, co na dějinách máme, je entuziasmus, který vyvolávají.“

KONEC JEDNOHO SNU O SVĚTOVLÁDĚ

SALAMINA, 28. ZÁŘÍ 480 PŘ. N. L.

Okřídlené rčení o zápase „Davida s Goliášem“ – téměř beznadějném boji trpaslíka proti mohutnému kolosu – se v historii lidstva sotva hodí lépe na nějakou jinou velkou bitvu než tu, která byla svedena u Salaminy. Odehrála se před více než 2500 lety mezi Řeky a Peršany v Saronském zálivu. Mořská úžina s temně modrou vodou, táhnoucí se jihozápadně od Athén, je na jihu a na severu vymezena ostrovy Aigina a Salamina, na západě pak výběžky poloostrova Peloponnésu. Pevnina Attiky je od členitého pobřeží ostrova Salaminy vzdálena jen něco kolem dvou námořních mil. Překvapivý výsledek bitvy měl skutečně světodějný význam a dosah. Sotva kdy předtím i poté se za tak krátkou dobu rozhodlo o tak mnohém.

Pokud se bitvy týče, známe přesné datum, kdy se odehrála, a pak už jen pár jednotlivostí. Vděčíme za ně zejména řeckému dějepisci a geografovi Hérodotovi, narozenému snad roku 489 př. n. l. v Hali-karnassu. Jeho dílo je pro celou řadu událostí z doby řecko-perských válek jediným dochovaným pramenem. Podle vlastního líčení procestoval Asii a Egypt, což nasvědčuje tomu, že nebyl žádným „salónním učencem“, suchopárným teoretikem. Udržoval kontakty s vynikajícími osobnostmi své doby, jakými byli Perikles či Sofokles, a je dnes právem považován za „otce dějepiscevtví“. Jeho jediným dochovaným dílem je devět knih, obsahujících dějiny Řecka a Persie v 6. a 5. století př. n. l. s vyvrcholením v řecko-perských válkách. Začíná slovy: „Zde uložil

Hérodotos z Halikarnassu vše, co vybádal, aby lidské skutky nezavál čas, a velké a obdivuhodné činy, které vykonali dílem Řekové, dílem barbari, neupadly v zapomenutí. Vylíčil všechny jejich činy, jakož i důvody, proč mezi sebou vedli války.“ Pod označením „barbari“ mínil národy, které nebyly řeckého původu, tedy asijské, jako Lýdové, Médové a Peršané.

Válka mezi Řeky a Peršany začala tím, že si Peršané kolem roku 545 př. n. l. podmanili města, založená Ióny v centrální části západního pobřeží Malé Asie. Asi o padesát let později se Iónové – vedle Achájů a Dóřů jeden ze tří hlavních řeckých kmenů – ve spojení s Athénami pokusili svrhnout perskou nadvládu cestou ozbrojeného povstání, které však bylo krvavě potlačeno. Peršané okamžitě zahájili odvetné tažení proti Athénám. Velká část jejich loďstva ovšem ztroskotala za nepříznivých povětrnostních podmínek u Athosu, mohutného horského masivu na poloostrově Chalkidiki. A další vojsko perského velkokrále Dáreia I. bylo v roce 490 př. n. l. po vylodění na východním pobřeží Attiky poraženo athénským vojskem pod velením Miltiádovým v bitvě u Marathónu. Nyní tedy pomýšlel Dárius syn Xerxés I. (519–465 př. n. l.), „král králů a zemí všech kmenů i velké země vzdálené“, jak praví Hérodotos, znovu na pomstu. O deset let později vyrazil s mohutným vojskem a obrovským loďstvem do Řecka, aby změnil běh dějin a pomstil se za porážku svého otce. Řecké městské státy měly být s definitivní platností začleněny do perské říše, čímž by se vytvořil odrazový můstek pro další výboje a územní zisky na Západě. Nyní musel Xerxés vykonat něco, co by ho postavilo naroveň s jeho velkými předchůdci, zakladateli říše Kýrem a Dáriem, a umožnilo mu dobýt světovládu. Scházel mu k tomu už jen malý krok. Porážka Athén se zdála být neodvratnou.

Xerxés se po celé čtyři dlouhé roky (484–481 př. n. l.) věnoval budování a vyzbrojování ohromného vojska. V roce 480 př. n. l. se pak „mohutná masa lidí“ dala do pohybu. „Ze všech válečných výprav, o nichž víme, byla tato největší“, píše Hérodotos. „Kde byli lidé“, ptá se dějepisec, „které Xerxés vedl, a to nikoli z Asie, proti Helladě? ... Jedni stavěli válečné lodě, druzí byli přiděleni k pěchotě, další k jezdecku, jiní měli na starosti lodě pro přepravu koní spolu s jezdci, táhnoucími do boje. Někteří museli přistavovat dlouhé lodě k mostům, jiní zase lodě

k dopravě potravin a dalších zásob.“ Lodě k mostům? Skutečně, Xerxés se chystal se svými vojáky překročit Helléspont v nejužším, pouhé dva kilometry širokém místě po dvou mostech, sestavených ze vzájemně pospojovaných lodí. Zdolat tak Helléspont – dnešní Dardanely – oddělující Asii od Evropy a vtrhnout do pevninského Řecka, podporován ohromnou flotilou, čítající více než 1000 lodí. Byla to vskutku pozoruhodná a novátorská idea. Jakmile však byly lodě v obou mostech seskupeny tak, že Xerxés mohl začít s přechodem vojsk, zvedla se, jak píše Hérodotos, „velká bouře, která celé dílo strhala a rozbila“. Xerxés byl tímto vývojem „velice rozhněván“ a nařídil „vysázet Helléspontu 300 ran bičem a vhodit do jeho hlubin pár okovů“. Proslýchalo se také, pokračuje Hérodotos, že vojáci měli nařízeno provolávat během bičování „barbarská a zpupná slova“: „Vodo hořká, pán ti ukládá tento trest, protože ses dopustila urážky. ... Král Xerxés tě překročí, ať chceš nebo nechceš!“ Stavitelům, kteří toho dne odpovídali za budování mostů, dal Xerxés srazit hlavy.

Tento nezdar však neměl odstrašující účinek – tažení pokračovalo dál. Zdá se, že Xerxés pouze jedinkrát zapochyboval o tom, že je mu Štěstěna nakloněna. Hérodotos uvádí, že z bezmračné a jasné oblohy náhle zmizelo slunce. „Místo zářivého dne nastala noc. Když to Xerxés spatřil, zamyslel se a otázal se mágů, co má ten úkaz znamenat. Mágové odpověděli, že bůh zvěstuje Řekům zničení jejich měst, protože prý je slunce předobrazem Řeků a měsíc Peršanů. Z té zprávy se Xerxés zaradoval a pokračoval v cestě.“ Dnešní astronomové nejsou jednotni v názoru, zda k tomuto úplnému zatmění slunce došlo skutečně na jaře 480 př. n. l. nebo již o rok dříve.

Xerxés naléhal na to, aby byla stavba obou „lodních“ mostů co nejdříve dokončena. Znovu bylo podél břehu „v příčném směru na jedné straně 360, na druhé 340 lodí“ pospojováno těsně a bez mezer vedle sebe. Poté spustili Peršané velké kotvy a s pomocí dřevěných hřidelů natáhli k protějšímu břehu dlouhá lana, přičemž překlenutá vzdálenost nyní činila přibližně 2000 metrů. Hérodotovo líčení je však na mnoha místech nejasné, takže jejich přesný postup dnes již nelze jednoznačně určit. Podle Hérodota kladli na lana přesně nařezané trámy a prkna, aby se stavba neponořila do moře. Takto vzniklý plovoucí můstek pokryli upěchovanou zeminou a opatřili dřevěnými boční-

cemi, aby se při pohledu na okolní moře neplašili koně a soumaři. Díky výše zmíněné konstrukci dokázaly podle Hérodota nedozírné zástupy vojsk včetně povozů zahájit na asijském břehu v šířce několika kilometrů zdolávání úžiny. Tato metoda zkrátila dobu přechodu na pouhý jeden týden, přičemž přesuny vojsk pokračovaly i v noci. Postaráno bylo rovněž o bezpečnou plavbu loďstva. Aby nemuselo obeplouvat předhoří Athosu, vybíhající do moře jako úzký prst, a pouštět se do nebezpečné oblasti, pověstné četnými útesy a častými bouřemi, zapojil Xerxés do práce armádu dělníků. Poháněni biči dozorců, vyhloubili napříč rovinatou pasáží výběžku hluboký příkop. Podle tvrzení Hérodota byl tak široký, „že jím mohly vedle sebe proplouvat dvě triéry najednou“.

Řekové měli o rozsáhlých přípravách protivníka jen velice mlhavé zprávy. Kdyby byl mohl nějaký řecký zvěd zblízka pozorovat, jak zdánlivě nekonečný lidský had překračuje po houpajících se můstcích Helléspont, spadlo by mu při pohledu na skvěle vyzbrojené pochodové kolony zcela jistě srdce do kalhot. Hérodotos udává, že celkový počet pozemního vojska dosáhl výše „sedmáctkrát sto tisíc mužů“. K tomu připočetl ještě 80 000 jezdců, vozatajstvo a velbloudy Arabů, jakož i zhruba 517 000 lodníků, takže celková síla perského vojska bez sluhů a příslušníků posádek dopravních lodí podle něj činila něco kolem 2,3 miliónů mužů. Vzhledem k tomuto na tehdejší dobu jen stěží představitelnému číslu se zdá, že i samotného svědomitého a pravdymilovného Hérodota přepadaly jisté pochybnosti, protože vyjádřil svůj údiv nad tím, jak by mohl tak ohromný počet lidí vyjít s potravinami. Podle starého perského a vůbec orientálního zvyku táhli s vojskem královští písaři, jejichž záznamy událostí byly uchovávány v archivech. Během svých cest do Asie měl Hérodotos pravděpodobně možnost se s těmito prameny seznámit, takže jeho údaje o počtu vojsk se budou shodovat s oficiálními perskými dokumenty. Dnešní historikové jsou však zajedno v názoru, že zmíněná čísla jsou značně přehnaná.

Ještě méně jisté ovšem je, jak početné byly kontingenty jednotlivých národů. V perském vojsku jich bylo zastoupeno asi dvacet – mimo jiné Médové, Asyřané, Baktřané (Baktrijci), Skythové, Parthové, Kaspiové, Indové, Aithiopové (Etiopané), Arabové a mnohé další. Hérodotos

připouští, že to není schopen s určitostí říci, protože jednotlivé údaje nikdo nezaznamenal. Jakžtakž jisté se zdá být pouze to, že v čele mohutného vojska stálo asi 10 000 Peršanů, tvořících elitní jednotky, jejichž příslušníci měli zvláštní výsady a nádherné oděvy, doplněné pokrývkou hlavy – žlutavým turbanem, připomínajícím točenicí či čelenku. Za nimi následovalo jezdeckto se sklopenými kopími a pak již samotný Xerxés na skvělém voze, obklopen kopiníky a gardou, kterou tvořilo 1000 jezdců. Peršané nosili na hlavách turbanovité čepice zvané „tiáry“ se stočenou, dopředu spadající špičkou. Nohy měli chráněny kalhotami. Pestrý přiléhavý chitón s rukávy byl – jak praví Hérodotos – pokryt jakýmsi brněním z železných destiček, uspořádaných na způsob rybích šupin. Na rozdíl od Řeků, kteří se kryli za velkými štíty sahajícími od hlavy až téměř k patám, měli Peršané po boku pouze malý pletený štít. Pod ním se nacházel toulec, naplněný rákosovými šípy. Kromě velikého luku tvořilo jejich výzbroj krátké kopí a malý, na levém boku zavěšený dýkovitý meč. Hérodotos zevrubně popisuje také oděv a výzbroj dalších národů, začleněných do perských řad. Proto si můžeme udělat plastický obrázek o tom, jak pestrou směsí představovalo obrovské vojsko, které tu v pozdním létě roku 480 př. n. l. s nesmírným úsilím a hlaholem překračovalo Helléspont a táhlo do Řecka, podporováno flotilou čítající 1207 lodí.

Co mohli Řekové proti tomuto rozbíhajícímu se ničivému tažení podniknout? A jaká opatření učinili v průběhu posledních deseti let, doby, která uplynula od Miltiádova vítězství v bitvě u Marathónu? Odpověď je jednoduchá: Udělali to, co Řekové většinou dělávají – dali hlavy dohromady a debatovali. Přestože si mohli snadno spočítat, že Peršané budou pomýšlet na odvetu, k zásadním rozhodnutím se nedopracovali a žádná konkrétní opatření nepřijali. Je to sice podivuhodné, ale je to opravdu tak. V Řecku pokračoval každodenní politický život ve starých kolejích, jako by Marathónu nikdy nebylo. Poté, co na jaře roku 481 př. n. l. přišly z Persie první znepokojivé zprávy, chopil se iniciativy mimořádný muž, pocházející z váženého staroattického rodu Lykomidů. Jmenoval se Themistoklés (kolem r. 525–459 př. n. l.) a do Athén přišel teprve nedávno.

Z jeho popudu se na podzim roku 481 př. n. l. sešli v Korinthu k poradám vůdcové všech antipersky orientovaných kmenů. Poslové